

Briuselis, 2022 m. liepos 5 d.
(OR. en)

10791/22

LIMITE

ELARG 55
ME 1

PRANEŠIMAS DĖL „I/A“ PUNKTO

nuo: Plėtros ir dėl narystės ES besiderančių šalių reikalų darbo grupės
kam: Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
data: 2022 m. liepos 5 d.

Ankstesnio
dokumento Nr.: WK 9357/22 REV 1

Dalykas: ASOCIACIJA SU JUODKALNIJA
– Europos Sąjungos pozicijos 11-ame Stabilizacijos ir asociacijos tarybos
posėdyje nustatymas

1. Rengiantis 11-am ES ir Juodkalnijos stabilizacijos ir asociacijos tarybos posėdžiui, darbo grupė parengė galutinę Europos Sąjungos pozicijos redakciją, išdėstytą šio pranešimo priede.
2. Su sąlyga, kad Nuolatinių atstovų komitetas tekstą patvirtins, Tarybos prašoma patvirtinti šio pranešimo priede išdėstytą Sąjungos poziciją.

ES IR JUODKALNIJOS STABILIZACIJOS IR ASOCIACIJOS TARYBOS 11-AS

POSĖDIS

2022 m. LIEPOS 14 d.

ES bendrosios pozicijos projektas

Europos Sąjunga palankiai vertina tai, kad rengiamas ES ir Juodkalnijos stabilizacijos ir asociacijos tarybos posėdis. Šis posėdis suteikia galimybę laiku peržiūrėti Juodkalnijos pažangą rengiantis stojimui į ES, padarytą po Stabilizacijos ir asociacijos pakomitečių ir Stabilizacijos ir asociacijos komiteto posėdžių, įvykusių po paskiausio Stabilizacijos ir asociacijos tarybos posėdžio.

1 punktas. Darbotvarkės priėmimas

2 punktas. 2019 m. birželio 27 d. 10-o Stabilizacijos ir asociacijos tarybos posėdžio protokolo patvirtinimas

3 punktas. Santykiai stabilizacijos ir asociacijos proceso kontekste

3.1. Stojimo strategija, visų pirma atsižvelgiant į 2021 m. Komisijos ataskaitą dėl Juodkalnijos

ES pakartoja esanti tvirtai įsipareigojusi remti Juodkalnijos europinę perspektyvą. Ji palankiai vertina bendrą pažangą, iki šiol padarytą stojimo derybose: atidaryti visi 33 patikrinti derybų skyriai ir preliminarieji uždaryti trys skyriai, taip pat tai, kad Juodkalnija pritaria patobulintai plėtros metodikai, kurią 2021 m. gegužės 6 d. patvirtino ES Taryba. 2021 m. birželio mėn. surengus pirmąją politinę tarpvyriausybę konferenciją su Juodkalnija, ES palankiai įvertino tai, kad 2021 m. gruodžio 13 d. buvo surengta keturioliktoji tarpvyriausybė konferencija su Juodkalnija, kuri tapo politinio dialogo dėl reformų proceso forumu. ES palankiai vertina Juodkalnijos narystės ES strateginę kryptį ir siekį daryti pažangą stojimo derybose remiantis nuolatine reformų pažanga ir dar kartą patvirtina, kad yra įsipareigojusi toliau remti Juodkalnijos pastangas siekiant narystės ES.

ES pabrėžia, kad kitas svarbus etapas prieš pradėdant preliminariai uždaryti kitus skyrius ar grupes yra **23 ir 24 skyrių tarpinių kriterijų** įvykdymas. Šiuose dviejuose skyriuose ES nustatė 84 tarpinius kriterijus. Taip užtikrinama pažangos teisinės valstybės srityje ir bendros derybų pažangos pusiausvyra. Pašalinusi visas likusias spragas saviraiškos laisvės ir žiniasklaidos laisvės, kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu srityse ir paspartinusi bei pagilinusi reformas teisminių institucijų nepriklausomumo, profesionalumo ir atskaitomybės srityse, Juodkalnija galės imtis tolesnių veiksmų stojimo į ES kelyje. Šio darbo tempą nustatys Juodkalnija.

ES atkreipia dėmesį į Juodkalnijos įsipareigojimą teisinės valstybės srityje ir ragina Juodkalniją tęsti darbą, susijusį su visų aktualių pagrindų grupės aspektų įgyvendinimu, ir skirti deramą politinį dėmesį pagrindinėms reformoms, susijusioms su teisine valstybe, viešojo administravimo reforma, demokratinėms institucijoms veikimu arba ekonominiais kriterijais, taip pat 5 skyriui (Viešieji pirkimai), 18 skyriui (Statistika) ir 32 skyriui (Finansų kontrolė), bei užtikrinti jų matomumą. Šiuo atžvilgiu ES pabrėžia, kad Juodkalnija turi laiku ir įtakingamai vykdyti tolesnę veiklą pagal 2021 m. Komisijos ataskaitoje dėl Juodkalnijos pateiktas rekomendacijas.

ES labai gerai vertina tai, kad Juodkalnijos pozicijos visapusiškai derinamos su ES užsienio ir saugumo politika, įskaitant ES ribojamąsias priemones Rusijai pradėjus neišprovokuotą agresiją prieš Ukrainą. ES taip pat palankiai vertina Juodkalnijos garsiai reiškiamą paramą ES iniciatyvoms Jungtinėse Tautose, kuriomis reaguojama į šią agresiją, tarptautinei teisei ir taisyklėmis grindžiamai tarptautinei tvarkai. Tai yra aiškus šalies strateginės krypties ir įsipareigojimo siekti narystės ES ženklas. ES tikisi, kad Juodkalnijos pozicijos ir toliau bus visiškai suderintos su ES užsienio ir saugumo politika. Ji palankiai vertina pastangas, kurių jau imtasi siekiant įgyvendinti sankcijas, ir ragina Juodkalniją tęsti reikiamus veiksmus, kad būtų visapusiškai įgyvendinamos priimtose ribojamosios priemonės. ES parengtu Vakarų Balkanų ekonomikos ir investicijų planu regionui suteikiama didelė paskata jam skiriant 9 mlrd. EUR dotacijų ir garantijų siekiant pritraukti iki 20 mlrd. EUR investicijų per ateinančią dešimtmetį. Šiuo planu gali būti skatinamas regiono ilgalaikis socialinis bei ekonominis atsigavimas ir konkurencingumas, remiama jo žaliųjų ir skaitmeninė pertvarka, skatinamas darnusis transportas ir tvarus sujungiamumas, regioninė integracija ir prekyba, tokiu būdu taip pat stiprinant bendradarbiavimą ir konvergenciją su ES. Siekiant kuo labiau padidinti galimą plano poveikį, reikia, kad Vakarų Balkanų partneriai ryžtingai imtųsi ekonominių ir socialinių reformų, taip pat stiprintų teisinę valstybę ir viešojo administravimo gebėjimus.

ES yra didžiausia finansinės paramos Juodkalnijai teikėja. Patvirtinus Pasirengimo narystei paramos priemonės (PNPP III), kuri yra pagrindinis finansavimo šaltinis, teisinę sistemą, ES ragina Juodkalniją sparčiau rengti gerai apgalvotus ir tvarius projektus. 2021 m. pagal PNPP III Juodkalnija pasinaudos 34,21 mln. EUR dydžio metine programa. Dėl šios sumos, palyginti su mažu šalies gyventojų skaičiumi, Juodkalnija tampa viena iš pasaulio šalių, gaunančių didžiausią ES finansinę paramą vienam gyventojui.

Politiniai kriterijai

ES pažymi, kad Juodkalnija toliau pakankamai gerai atitiko **politinius kriterijus**.

ES pažymi, kad valdžios institucijų viešai priimtas politinis įsipareigojimas laikytis Juodkalnijos narystės ES strateginės krypties ir jų įsipareigojimas vykdyti stojimo procesą yra reguliariai ir nuosekliai nurodomas kaip pagrindinis šalies prioritetas ir iš esmės atspindimas atitinkamuose politiniuose sprendimuose.

Demokratiųjų institucijų veikimo klausimu ES akcentuoja, jog tikisi, kad visos atitinkamos institucijos ir subjektai priims tvirtą politinį įsipareigojimą, aktyviai dalyvaus ir sieks bendro sutarimo įgyvendinant Juodkalnijos ES reformų darbotvarkę.

ES palankiai vertina tai, kad 2022 m. balandžio mėn. suformuota nauja vyriausybė. ES tikisi konstruktyviai dirbti su visais politiniais veikėjais ir institucijomis vykdant su ES susijusias reformas. ES tikisi, kad vyriausybė atsižvelgs į piliečių lūkesčius dėl pažangos stojimo į ES procese, ir palankiai vertina naujosios vyriausybės strateginį prioritetą paspartinti šalies stojimo į ES derybas. ES dar kartą pakartoja, kad svarbu vesti politinius debatus Parlamente ir konstruktyviai koordinuoti veiksmus, susijusius su visomis atitinkamomis teisėkūros iniciatyvomis. Už tai atsako visi politiniai veikėjai.

ES primena, kad ESBO Demokratiųjų institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacija dėl visapusiškos reformos siekiant suderinti rinkimų teisinę sistemą ir reglamentuoti visus pagrindinius rinkimų aspektus, vykdant įtraukų procesą, dar gerokai prieš kitus rinkimus tebėra neįvykdyta. Ji ragina Parlamentą dalyvauti skaidriame, ryžtingame ir įtraukiamame dialoge dėl iki šiol neįvykdytų ESBO Demokratiųjų institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijų.

ES palankiai vertina tai, kad **pilietinės visuomenės organizacijų** vaidmuo stojimo procese pripažįstamas ir skatinamas politiniu lygmeniu, tačiau pabrėžia, kad jį dar reikia toliau stiprinti praktiškai.

ES primena, kad siekiant tolesnės bendros pažangos stojimo derybose prioritetas yra **23 ir 24 skyriuose** nustatytų tarpinių kriterijų įvykdymas. Ji pažymi, kad Juodkalnija toliau įgyvendino veiksmų planus dėl 23 ir 24 skyrių ir kitus strateginius dokumentus teisinės valstybės srityje. Ji palankiai vertina tai, kad Juodkalnija siekia spręsti 2021 m. Europos Komisijos ataskaitoje dėl Juodkalnijos ir 2021 m. gruodžio mėn. vykusioje tarpvyriausybėje konferencijoje akcentuotus klausimus, be kita ko, itin svarbiose saviraiškos laisvės ir žiniasklaidos laisvės, kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu srityse ir poreikio išsaugoti ankstesnius laimėjimus, pasiektus vykdant teismų reformą, srityje. ES ragina intensyvinti darbą vykdant reformas, aiškiai sutelkiant dėmesį į gerai žinomas kritines spragas, ir nuodugniai planuoti šį darbą, ir tebėra pasiryžusi teikti pagalbą.

Kalbant apie **teismines institucijas**, ES palankiai vertina tai, kad po ilgo laikotarpio paskirti asmenys į kai kuriuos aukšto lygio postus teisminėse institucijose – dėl to šios institucijos tapo stabilesnės ir priartėta prie visiškai veikiančios teisingumo sistemos, galinčios veikti nepriklausomai, be asmeninių interesų ir išorės įtakos. Tai pasakytina ir apie 2021 m. gruodžio mėn. Parlamento paskirtus penkis Prokuratūros tarybos narius (ne prokurorus), nes tai suteikė galimybę tai Tarybai atnaujinti veiklą ir vieningai paskirti naują laikinai einantį pareigas Aukščiausiąjį valstybės prokurorą. ES taip pat teigiamai vertina tai, kad Teisėjų taryba paskyrė vienuolika Aukščiausiojo Teismo teisėjų. Be to, ES palankiai vertina tai, kad paskirtas naujas Vyriausiasis specialusis prokuroras, o tai suteikia stabilumo Specialiajai prokuratūrai, vienai iš pagrindinių teisminių ir teisėsaugos institucijų. Galiausiai ES pažymi, kad keturi teisėjai buvo išrinkti į Teisėjų tarybą ir pradės eiti pareigas pasibaigus dabartinių Tarybos narių teisėjų įgaliojimams.

Tačiau ES primena, kad vis dar neatlikti keli paskyrimai į svarbius postus teisminėse institucijose, kuriems reikia kvalifikuotos balsų daugumos Parlamente, įskaitant keturis Teismų tarybos narius (ne teisėjus), nuolatinį Aukščiausiąjį valstybės prokurorą ir tris Konstitucinio Teismo teisėjus. ES primygtinai ragina Parlamentą dalyvauti skaidriame, ryžtingame ir įtraukiamame dialoge šiuo atžvilgiu. ES ragina Juodkalniją užtikrinti nuopelnais grindžiamą asmenų, galinčių veikti nepriklausomai ir be nederamos politinės įtakos, paskyrimą.

ES apgailestauja, kad įgyvendinant pagrindines teismų reformas pažangos nepadaryta. Nedidelė pažanga padaryta siekiant rezultatų teisminių institucijų *nepriklausomumo, profesionalumo ir atskaitomybės* srityse, o jas reikia toliau stiprinti, be kita ko, įgyvendinant atitinkamą konstitucinę ir teisinę sistemą ir priimant teisės aktų pakeitimus, atitinkančius Europos standartus ir geriausią praktiką. ES ragina Juodkalniją iš esmės atsižvelgti į visas dar neįgyvendintas Venecijos komisijos ir Kovos su korupcija valstybių grupės (GRECO) rekomendacijas po plataus ir įtraukaus konsultacijų proceso, kad nebūtų prarasta praeityje padaryta didelė pažanga.

Turi būti didinamas *teisminių institucijų veiksmingumas*. ES tikisi, kad Juodkalnija pagerins žmogiškųjų išteklių, finansų, IRT ir infrastruktūros valdymo sistemas, priims naują teismų tinklo racionalizavimo strategiją, taip pat įgyvendins teisminių institucijų IRT strategiją.

Karo nusikaltimų nagrinėjimo šalies viduje srityje ES palankiai vertina tai, kad toliau įgyvendinama baudžiamojo persekiojimo už *karo nusikaltimus* strategija, taip pat gerai bendradarbiaujama su kaimyninėmis šalimis ir Tarptautiniu baudžiamųjų tribunolų likusių funkcijų mechanizmu (IRMCT). Tačiau ES primena, kad tiriant karo nusikaltimų bylas ir priimant sprendimus dėl jų ir toliau susiduriama su tam tikromis teisinėmis ir praktinėmis kliūtimis, trukdančioms veiksmingai tirti karo nusikaltimus, vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, teisti ir bausti už juos laikantis tarptautinių standartų, ir ragina Juodkalniją įveikti šias kliūtis.

Žiniasklaidos laisvės ir saviraiškos laisvės srityje ES palankiai vertina tai, kad atlikus Baudžiamojo kodekso pakeitimus, sustiprinta teisinė sistema, skirta veiksmingai žurnalistų ir kitų žiniasklaidos darbuotojų apsaugai nuo grasinimų ir išpuolių, ir pastarojo metu pastangas išnagrinėti senas bylas. ES tikisi, kad Juodkalnija užtikrins visapusišką ir veiksmingą tolesnę teisminę veiklą, susijusią su išpuolių ir grėsmių nagrinėjimu, įskaitant senas bylas. ES pažymi, kad visuomeninis transliuotojas RTCG įdiegė labiau pliuralistinę redakcinę politiką, ir primena, kad reikia nuolatinių pastangų siekiant užtikrinti, kad ji atitiktų aukščiausius nepriklausomumo ir profesionalumo standartus. ES ragina Juodkalniją užbaigti žiniasklaidos srities teisinės ir politikos sistemos peržiūrą, be kita ko, parengiant žiniasklaidos strategijos, kuri gali palengvinti platų ir įtraukų dialogą su žiniasklaidos suinteresuotaisiais subjektais, projektą.

Kalbant apie **korupcijos prevenciją**, ES ragina Juodkalniją toliau išlaikyti teigiamą Korupcijos prevencijos agentūros veiklos rezultatų tendenciją ir tikisi nuolatinių pastangų, kad būtų užtikrintas jos sąžiningumas, nešališkumas ir atskaitomybė, laikantis 2019 m. ir 2021 m. vykdytų tarpusavio vertinimo misijų rekomendacijų.

Kovos su korupcija srityje ES tikisi geresnių rezultatų, susijusių su tyrimais, kaltinimų pateikimu ir teismo sprendimais kovojant su korupcija ir aukšto lygio korupcija, įskaitant finansinius tyrimus, turto areštą ir konfiskavimą, siekiant nustatyti patikimą baudžiamosios justicijos atsaką. ES atkreipia dėmesį į tai, kad 2022 m. Specialioji prokuratūra pradėjo nagrinėti naujas aukšto lygio korupcijos bylas, ir palankiai vertina visas pastangas imtis teisingų veiksmų kovojant su nusižengimais.

Pagrindinių teisių srityje ES palankiai vertina tai, kad Juodkalnija vykdo savo įsipareigojimus pagal tarptautinius žmogaus teisių dokumentus ir teisės aktus, bet pažymi, kad vis dar yra sunkumų, susijusių su veiksmingu įgyvendinimu. Reikia toliau didinti tyrimų dėl perdėto teisėsaugos institucijų jėgos naudojimo ir neapykantos nusikaltimų veiksmingumą. Primygtinai raginame Juodkalniją imtis taisomųjų veiksmų dėl pastarojo meto išpuolių dėl etninių ir religinių priežasčių, neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančių kalbų; tokių atvejų skaičius toliau didėjo.

Primename, kad smurtas dėl lyties, visų pirma smurtas šeimoje, tebėra rimta ir nuolatinė nusikalstamo pobūdžio, socialinė ir su visuomenės sveikata susijusi problema. Raginame Juodkalniją iš esmės patobulinti savo teisinę sistemą, be kita ko, aktyviau įgyvendinant Stambulo konvenciją pagal 2018 m. Veiksmų dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje ekspertų grupės (GREVIO) ataskaitą, taip pat užtikrinant veiksmingą daugiadalykį bendradarbiavimą šioje srityje ir tinkamą paramą aukoms.

ES primena, kad Juodkalnija turi geriau užtikrinti žmogaus teisių pažeidimų ir nusikaltimų aukų teisę kreiptis į teismą. ES teigiamai vertina institucinės ir teisinės sistemos stiprinimą siekiant dar labiau apsaugoti lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų teises, be kita ko, kai tai susiję su tos pačios lyties asmenų partnerystėmis. Tačiau ji primena, kad vaiko teises ir mažumoms priklausančių asmenų, taip pat pažeidžiamose padėtyje esančių asmenų, pavyzdžiui, romų, asmenų su negalia ir LGBTI asmenų, teises ir nediskriminacinį požiūrį į juos reikia toliau skatinti. ES pabrėžia, kad svarbu toliau aktyviau dėti pastangas skatinti lyčių lygybę ir moterų bei mergaičių teises visose srityse, taip pat įvairovę.

Šiame kontekste ES tebėra įsipareigojusi propaguoti, ginti ir įgyvendinti visas žmogaus teises ir visapusiškai bei veiksmingai įgyvendinti Pekino veiksmų platformą ir Tarptautinės konferencijos gyventojų ir vystymosi klausimais veiksmų programą, taip pat jų peržiūros konferencijų rezultatus, ir tebėra įsipareigojusi užtikrinti lytinę ir reprodukcinę sveikatą bei teises. Atsižvelgdama į tai, ES dar kartą patvirtina savo įsipareigojimą propaguoti, ginti ir įgyvendinti kiekvieno asmens teisę nepatiriant diskriminacijos, prievartos ir smurto visiškai kontroliuoti ir laisvai bei atsakingai spręsti klausimus, susijusius su seksualumu ir lytine bei reprodukine sveikata. ES taip pat pabrėžia, kad reikia užtikrinti visuotinę prieigą prie kokybiškos ir įperkamos visapusiškos informacijos bei švietimo apie lytinę ir reprodukcinę sveikatą, įskaitant visapusišką lytinį švietimą, ir visuotinę prieigą prie sveikatos priežiūros paslaugų.

Pilietybės teisių srityje ES apgailestauja, kad, nepaisant anksčiau paskelbto sprendimo 2021 m. nutraukti ekonominės pilietybės programą, vyriausybė ją pratęsė dar 12 mėnesių ir neseniai sušvelnino reikalavimus tokiai pilietybei įgyti. ES primena, kad dėl šios sistemos kyla tokių grėsmių kaip pinigų plovimas, mokesčių slėpimas, terorizmo finansavimas, korupcija ir organizuoto nusikalstamumo įsiskverbimas. ES primygtinai ragina Juodkalniją kuo greičiau galutinai panaikinti šią sistemą. ES atidžiai stebės šį procesą.

Teisingumo, laisvės ir saugumo srityje ES palankiai vertina nuolatinės Juodkalnijos pastangas suderinti savo teisės aktus su ES *acquis* ir pagerinti nusikalstamų veikų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, tyrimų veiksmingumą. Į kai kurias 2021 m. ataskaitos dėl Juodkalnijos rekomendacijas atsižvelgta.

Migracijos ir prieglobsčio srityje ES palankiai vertina tai, kad greitai priimtas ir įgyvendinamas laikinosios apsaugos mechanizmas, skirtas nuo karo bėgantiems Ukrainos piliečiams, ir atkreipia dėmesį į Juodkalnijos pastangas priimti daug Ukrainos pabėgėlių. ES atkreipia dėmesį į tai, kad tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimo laikas sutrumpintas. Ji palankiai vertina tai, kad priimta nauja migracijos ir grąžinamų asmenų reintegracijos strategija ir sustiprintas Juodkalnijos bendradarbiavimas su Europos migracijos tinklu ir Europos prieglobsčio agentūra. ES ragina Juodkalniją toliau dėti pastangas stiprinti savo gebėjimus šioje srityje modernizuojant migrantų registracijos sistemą, didinant žmogiškuosius ir materialinius išteklius, skirtus sienų valdymui, prieglobsčiui ir priėmimui.

ES pažymi, kad Juodkalnijos vizų politika vis dar nėra visiškai suderinta su ES sudarytu šalių, kurių piliečiams reikia vizos, sąrašu, ir ragina Juodkalniją imtis konkrečių veiksmų siekiant užtikrinti tolesnį derinimą, visų pirma dėl tų trečiųjų šalių, dėl kurių ES kyla neteisėtos migracijos arba saugumo rizika.

ES palankiai vertina nuolatinę Juodkalnijos pažangą **kovoiant su organizuotu nusikalstamumu**, visų pirma sukūrus centralizuotą banko sąskaitų registrą, sustiprinus policijos gebėjimus bei profesionalumą ir įsteigus pirmą jungtinę tyrimo grupę su trečiąja šalimi. ES atkreipia dėmesį į tai, kad buvo suimti kai kurie pagrindiniai organizuotų nusikalstamų grupių atstovai ir dar kartą buvo konfiskuotas rekordiškai didelis narkotikų kiekis. ES palankiai vertina tai, kad padaugėjo galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių organizuoto nusikalstamumo bylose, be kita ko, prekybos žmonėmis srityje. Tačiau ES pažymi, kad reikia gerinti rezultatus kovos su tabako kontrabanda ir pinigų plovimu srityse, bendradarbiavimą su Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centru, finansinių tyrimų naudojimą ir gebėjimus konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytas pajamas. ES primygtinai ragina Juodkalniją spręsti klausimus, susijusius su tam tikrais horizontaliaisiais sisteminiais baudžiamosios justicijos sistemos trūkumais, įskaitant tai, kaip teismuose nagrinėjamos organizuoto nusikalstamumo bylos. Tam reikės taikyti labiau atgrasančią bausmių politiką ir peržiūrėti derybų dėl kaltinimų pripažinimo naudojimą organizuotų ir sunkių nusikaltimų bylose.

ES palankiai vertina strateginės ir institucinės **smurtinio ekstremizmo prevencijos ir kovos su juo** sistemos stiprinimą. ES ragina Juodkalniją toliau daryti pažangą įgyvendinant Vakarų Balkanams skirtą bendrą kovos su terorizmu veiksmų planą.

Viešojo administravimo srityje ES palankiai vertina padarytą pažangą, susijusią su viešųjų finansų valdymu ir biudžeto skaidrumu. ES palankiai vertina tai, kad priimta nauja viešojo administravimo reformos strategija, ir pabrėžia, jog svarbu, kad Juodkalnija priimtų naują viešųjų finansų valdymo strategiją. ES apgailestauja dėl to, kad 2021 m. sausio mėn. Parlamento iniciatyva priimtais Valstybės tarnautojų ir valdžios institucijų darbuotojų įstatymo pakeitimais buvo sušvelninti nuopelnais grindžiamo valstybės tarnautojų įdarbinimo, kompetencijos ir nepriklausomumo reikalavimai. ES ragina Juodkalniją skubiai daryti pažangą, susijusią su naujų asmenų paskyrimu į derybų struktūras, ir daugelyje sektorių išlaikyti darbuotojus, turinčius patirties su stojimo į ES procesu susijusiais klausimais. Siekiant laikytis nuopelnų principo ir veiksmingai depolitizuoti valstybės tarnybą, optimizuoti valstybės administravimą ir veiksmingai įgyvendinti vadovų atskaitomybę, reikia tvirtos politinės valios. Šiuo atžvilgiu taip pat svarbi valstybės valdomų įmonių padėtis. ES primygtinai ragina Juodkalniją užtikrinti, kad būtų tinkamai rengiamos įtraukios viešosios konsultacijos siekiant pagerinti piliečių ir pilietinės visuomenės dalyvavimą politikos formavimo procese, ir veiksmingai spręsti sprendimų priėmimų delegavimo ir vadovų atskaitomybės klausimus. ES primena, kad siekiant užtikrinti didesnę valstybės š tarnybos skaidrumą ir atskaitomybę būtina užtikrinti prieigą prie informacijos, ir pabrėžia, kad laikantis viešojo administravimo principų reikia priimti ir įgyvendinti naują prieigos prie informacijos teisinę sistemą.

ES palankiai vertina Juodkalnijos konstruktyvų įsipareigojimą palaikyti **gerus kaimyninius santykius ir regioninį bendradarbiavimą** – jie yra esminė Juodkalnijos europinės integracijos proceso dalis ir padeda užtikrinti stabilumą, susitaikymą ir aplinką, palankią neišsprendusiems dvišaliams klausimams ir praeities palikimo klausimams spręsti. ES pažymi, kad Juodkalnija pasirašė dvišalę sutartį dėl regioninio bendradarbiavimo pagal Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo (SAS) 15 straipsnį su visais partneriais, kurių atžvilgiu galioja SAS. ES remia bendrą regioninę rinką, dėl kurios kūrimo Vakarų Balkanų vadovai susitarė 2020 m. lapkričio mėn. įvykusiame Sofijos aukščiausiojo lygio susitikime, ir primena, kad visiškai įtraukus regioninis bendradarbiavimas, kaip nustatyta Bendros regioninės rinkos veiksmų plane, išliks itin svarbus siekiant visapusiškai išnaudoti regiono ir Ekonomikos ir investicijų plano potencialą.

ES labai gerai vertina Juodkalnijos nuolatinį bendradarbiavimą užsienio politikos klausimais, visų pirma tai, kad Juodkalnijos pozicijos ir toliau visapusiškai derinamos su ES **bendra užsienio ir saugumo politika**. ES palankiai vertina Juodkalnijos indėlį į ES BSGP misijas ir operacijas.

ES primena, kad 2007 m. dvišalis susitarimas dėl imuniteto su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis neatitinka ES bendrosios pozicijos dėl Romos statuto vientisumo arba atitinkamų ES pagrindinių principų dėl dvišalių susitarimų dėl imuniteto ir kad Juodkalnija savo poziciją turi suderinti su ES pozicija.

Ekonominiai kriterijai

ES palankiai vertina tai, kad 2022 m. sausio 31 d. Juodkalnija pateikė savo ekonominių reformų programą (ERP). Šiame kontekste ES pažymi, kad dėl Rusijos agresijos karo prieš Ukrainą ekonominių padarinių ERP pateikti makrofiskaliniai scenarijai gali tapti nebeaktualūs. ES atkreipia dėmesį į 2022 m. gegužės 24 d. priimtas ES ECOFIN tarybos ir Vakarų Balkanų bei Turkijos ekonominio ir finansinio dialogo bendras išvadas. ES prašo Juodkalnijos visapusiškai ir laiku vykdyti tolesnę veiklą, susijusią su šiose išvadose pateiktomis politikos gairėmis.

ES pažymi, kad po to, kai Juodkalnija 2020 m. patyrė didžiausią nuosmukį Europoje, 2021 m. jos ekonomikos augimas buvo labai stiprus, o augimo rodiklis buvo dviženklis (12,4 %), tačiau ekonomika dar nevisiškai atsigavo ir nepasiekė prieš pandemiją buvusio lygio. 2021 m. įvykęs turizmo atgaivinimas, kurį paskatino šalies sienų atvėrimas, padarė teigiamą poveikį visoms susijusioms paslaugoms. Lankytojų skaičiaus padidėjimas iki maždaug 70–80 % iki pandemijos buvusio lygio taip pat lėmė dalinį privataus vartojimo atsigavimą ir importo padidėjimą. Tačiau nepaisant valstybės paramos priemonių, kuriomis siekta išsaugoti darbo vietas, darbo rinkos sąlygas pandemija ir toliau neigiamai veikė. Todėl užimtumas nuo pandemijos protrūkio 2020 m. kovo mėn. iki 2021 m. birželio mėn. kasmet mažėjo.

ES giria valdžios institucijas už jų savalaikį ir tikslingą politinį atsaką į krizę, kuris kintant padėčiai buvo pakoreguotas. Ji taip pat palankiai vertina vyriausybės pastangas, susijusias su ekonomikos atsigavimu, kuris buvo stebimas nuo 2021 m. antro ketvirčio. Tuo pačiu metu ES pabrėžia, kad atsigavimas po COVID-19 priklausys nuo nuolatinių vyriausybės pastangų apriboti viešąsias išlaidas, sumažinti deficitą ir užtikrinti, kad viešieji finansai (ir apskritai ekonomika) taptų tvarūs. Šios pastangos taps dar svarbesnės, nes Rusijos karo prieš Ukrainą ekonominiai padariniai paveikė ir Juodkalnijos ekonomiką.

ES ragina Juodkalniją spręsti pagrindinius vidutinės trukmės laikotarpio konkurencingumo ir ilgalaikio augimo uždavinius įvairinant ekonomiką, gerinant reglamentavimo aplinką, imantis veiksmingų kovos su neformalia ekonomika veiksmų ir didinant užimtumą, visų pirma ilgalaikių bedarbių, moterų ir jaunimo užimtumą. ES pabrėžia viešojo sektoriaus skaitmenizacijos svarbą siekiant padidinti jo veiksmingumą, be kita ko, šiomis sąlygomis užtikrinant atitinkamų duomenų bazių sąveikumą darbo vietų kūrimo ir apmokestinimo kontekste, tinkamą viešojo administravimo sektoriaus dydžio nustatymą bei reformas ir žaliąją transformaciją.

ES pabrėžia, kad teisinė valstybė yra itin svarbi siekiant užtikrinti tvarų ekonomikos augimą. Veiksmingos ir nepriklausomos teismų sistemos, kuriomis bendrovėms ir investuotojams užtikrinamas teisinis tikrumas, sutarčių vykdymo laiku užtikrinimas ir teisėkūros skaidrumas, yra būtinos sąlygos investicijoms ir verslui palankiai aplinkai.

Be to, ES prašo Juodkalnijos užtikrinti, kad bet kokia užsienio lėšomis finansuojama ekonominė veikla atitiktų ES vertybes, normas ir standartus, visų pirma tokiose svarbiose srityse kaip teisinė valstybė, viešieji pirkimai, aplinka, energetika, infrastruktūra ir konkurencija.

ES acquis

ES palankiai vertina Juodkalnijos padarytą pažangą derinant savo teisės aktus su ES *acquis* ir įgyvendinant savo įsipareigojimus pagal SAS nuostatas dėl prekybos ir su prekyba susijusių klausimų.

ES pažymi, kad Juodkalnija toliau įgyvendina su **vidaus rinka** susijusius savo prioritetus. ES pažymi, kad pažanga derinant teisės aktus su *acquis* **laisvo prekių judėjimo** srityje buvo nedidelė, nes nebuvo priimti kai kurie svarbūs teisės aktai. ES pakartoja, jog svarbu, kad Juodkalnija užtikrintų pakankamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius savo rinkos priežiūros, standartizacijos ir akreditavimo įstaigoms, o Juodkalnijos standartizacijos institutas taptų visateisiu atitinkamų Europos komitetų (Europos standartizacijos komiteto (CEN) / Europos elektrotechnikos standartizacijos komiteto (CENELEC)) nariu. Ji taip pat ragina Juodkalniją užtikrinti cheminių medžiagų valdymo teisės aktų įgyvendinimą ir vykdymo užtikrinimą laikantis ES reglamentavimo sistemos.

Kalbant apie **įsisteigimo teisę ir laisvę teikti paslaugas**, padaryta didelė pažanga elektroninio bendrovių registravimo srityje, tuo pat metu toliau buvo rengiamasi įsteigti vieną bendrą kontaktinį punktą. Juodkalnija turėtų toliau daryti pažangą įgyvendindama nacionalinį reglamentuojamųjų profesijų kvalifikacijų plėtojimo planą. Kalbant apie pašto paslaugas, visiškas suderinimas su ES *acquis* dar nėra pasiektas. Juodkalnija priėmė 2021–2022 m. pašto paslaugų plėtojimo strategijos įgyvendinimo veiksmų planą.

ES palankiai vertina didelę pažangą, padarytą **viešųjų pirkimų** srityje patobulinus teisių gynimo priemonių sistemą, įgyvendinus įstatymus dėl viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės ir dėl viešųjų pirkimų ir vykdant viešųjų pirkimų taisyklių reguliavimą gynybos ir saugumo srityje. Tai, kad 2021 m. įgyvendinta nauja elektroninė viešųjų pirkimų sistema, yra didelis žingsnis į priekį siekiant užtikrinti viešųjų pirkimų procesų skaidrumą ir veiksmingumą. ES ragina Juodkalniją toliau plėtoti elektroninę viešųjų pirkimų sistemą ir visapusiškai laikytis ES viešųjų pirkimų principų suteikiant koncesiją valdyti Juodkalnijos oro uostus. **Intelektinės nuosavybės teisių** srityje dėl COVID-19 pandemijos atitinkamų valdžios institucijų bendradarbiavimo mastas sumažėjo ir dabar bendradarbiavimą reikėtų vėl suintensyvinti. Derinant teisės aktus su *acquis*, padaryta pažanga patentų, komercinių paslapčių ir autorių teisių bei gretutinių teisių srityse, tačiau šis procesas dar nėra užbaigtas. Reikia toliau stiprinti administracinius gebėjimus. Netrukus turėtų būti priimta nauja nacionalinė intelektinės nuosavybės strategija.

ES pažymi, kad Juodkalnija toliau darė pažangą **konkurencijos** srityje. Kalbant apie antimonopolines taisykles ir bendrovių susijungimus, nepriklausoma konkurencijos ir valstybės pagalbos institucija (APC – Konkurencijos apsaugos agentūra) turi visapusiškai pasinaudoti savo vykdymo užtikrinimo įgaliojimais, atlikti daugiau patikrinimų vietoje ir toliau skatinti naudoti atleidimo nuo baudų politiką kaip priemonę karteliams atskleisti. Vis dar reikia gerokai sustiprinti teismų gebėjimą nagrinėti sudėtingas konkurencijos bylas, nes tai galiausiai padarytų teigiamą poveikį prašymams atleisti nuo baudos arba ją sumažinti. Valstybės pagalbos srityje teisės aktų įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo lygis pagerėjo ir šiam klausimui ir toliau reikia skirti daug dėmesio darbotvarkėje, nes vykdymo užtikrinimo pajėgumai tebėra nepakankami. APC turėtų dėti daug pastangų, kad būtų įdarbinta naujų darbuotojų ir stiprinami susiję gebėjimai. Juodkalnijos parlamentas, atsižvelgdamas į APC rekomendaciją, patvirtino laikinąją valstybės pagalbos priemonių, skirtų ekonomikai remti reaguojant į COVID-19 protrūkį, sistemą, kuri yra suderinta su ES sistema. Sukurti bendrieji ir konkretūs valstybės pagalbos registrai, skirti *de minimis* pagalbai ir COVID-19 priemonėms, taip didinant skaidrumą. Juodkalnija turi užtikrinti, kad, prieš suteikdamos valstybės pagalbą, pagalbą teikiančios institucijos paprašytų Valstybės pagalbos institucijos patvirtinti tokią galimą pagalbą. Tais atvejais, kai valstybės pagalba buvo suteikta be tokio išankstinio patvirtinimo, APC padarė pažangą vėliau peržiūredama tą pagalbą ir vertindama jos suderinamumą. Ji pateikė tris neigiamas nuomones dėl pagalbos bendrovei „Montenegro Airlines“ (ši bendrovė uždaryta 2020 m. gruodžio mėn.) ir parodė, kad pasiekta geresnių rezultatų. Juodkalnija turi užtikrinti, kad APC galėtų susipažinti su visa informacija, būtina, kad būtų galima įgyvendinti valstybės pagalbos *acquis*. Tai apima didelius projektus, vykdomus bendradarbiaujant su trečiosiomis valstybėmis, pavyzdžiui, Baro-Boljarės magistralę – jie turi atitikti Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo nuostatas dėl valstybės pagalbos.

Kalbant apie **finansines paslaugas**, ES pripažįsta jau atliktą derinimo darbą, tačiau atkreipia dėmesį į tai, kad reikia didelių tolesnių pastangų, kad teisės aktai būtų suderinti su esama šios srities *acquis* ir kad ji būtų įgyvendinama. Ji palankiai vertina tai, kad užbaigta nepriklausoma bankų sistemoje esančio turto kokybės peržiūra, ir pažymi, kad šalies bankų sistema tebėra stabili.

Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos srityje padaryta pažanga visų pirma sprendžiant elektroninių ryšių ir informacinių technologijų klausimus, be kita ko, siekiant ateityje sukurti 5G tinklą ir nuo 2021 m. liepos 1 d. regione toliau mažinti tarptinklinio ryšio paslaugų mokesčius. Priimta nauja Skaitmeninės transformacijos strateginė programa. Juodkalnija turi stiprinti savo administracinius gebėjimus, kad būtų užtikrintas ES *acquis* vykdymas, užbaigtas teisės aktų, visų pirma susijusių su audiovizualine žiniasklaida, derinimas, užtikrintas žiniasklaidos reguliavimo institucijų ir visuomeninio transliuotojo veiklos nepriklausomumas ir daroma pažanga suteikiant Elektroninės žiniasklaidos reguliavimo agentūrai įgaliojimus taikyti sankcijas. Reikės užtikrinti žiniasklaidos teisės aktų sistemos nuoseklumą, o teisėkūros procesas turės būti vykdomas įtraukiai ir skaidriai, palaikant dialogą su visais atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais.

ES ragina Juodkalniją toliau įgyvendinti savo veiksmų planą, skirtą suderinti, įgyvendinti *acquis* **žemės ūkio ir kaimo plėtros** srityje ir užtikrinti jos vykdymą, ir priimti naują strategiją kitam laikotarpiui, į kurią būtų įtraukti Žaliosios darbotvarkės tvarių maisto sistemų ramsčio elementai. Juodkalnija padarė pažangą įgyvendindama ES pasirengimo narystei programą kaimo plėtrai (IPARD II) – teikė papildomus kvietimus teikti pasiūlymus dėl IPARD priemonių ir pavedė jas taikyti – ir šį įgyvendinimą turėtų paspartinti. ES toliau teiks finansinę paramą ir ekspertines žinias pagal IPARD III.

ES pažymi, kad **maisto saugos, veterinarijos ir fitosanitarijos politikos** srityje nuolat daroma nemaža pažanga. Peržiūrėta derinimo su ES *acquis* ir jos įgyvendinimo strategija buvo įgyvendinama pagal tvarkaraštį. Toliau buvo įgyvendinamos nacionalinės žalio pieno kokybės gerinimo ir maisto perdirbimo įmonių modernizavimo, kad jos atitiktų ES standartus, programos – šiuo metu daugiau kaip 50 % maisto įmonių atitinka reikalavimus. Vakcinacijos buvo sėkmingai užbaigtos ir taip buvo prisidėta prie mėlynojo liežuvio ligos ir pasiutligės likvidavimo regione ir ES.

ES pažymi, kad **žuvininkystės** srityje Juodkalnija toliau įgyvendino savo veiksmų planą dėl teisės aktų derinimo su ES *acquis*, jos įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo, ir ragina Juodkalniją baigti rengti naują žuvininkystės bei akvakultūros strategiją ir susijusį veiksmų planą. Parlamentas turėtų priimti svarbius pamatinius teisės aktus. Buvo tęsiama inspektavimo ir kontrolės veikla, be kita ko, siekiant sustabdyti visų formų neteisėtą žvejybą. Pradėtas visapusiškai eksploatuoti naujas modernus inspektavimo laivas. Juodkalnija toliau atliko aktyvų vaidmenį tarptautiniu lygmeniu, pavyzdžiui, Bendrosios Viduržemio jūros žvejybos komisijos (GFCM) veikloje ir įgyvendinant ES strategiją dėl Adrijos ir Jonijos jūrų regiono (EUSAIR).

ES apgailestauja, kad **transporto** sektoriuje nepadaryta jokios pažangos ir vis dar neįgyvendintos pagrindinės reformos. Tai susiję, *inter alia*, su pastangomis sukurti nepriklausomą geležinkelių sektoriaus reguliavimo ir saugos instituciją ir tapti visateise Paryžiaus susitarimo memorandumo dėl uosto valstybės kontrolės nare.

Energetikos klausimu ES pažymi, kad, nepaisant iki šiol padarytos bendros pažangos, pastaraisiais metais reformos buvo atidėtos ir daug teisinių iniciatyvų vis dar nėra įgyvendintos. Kai kurie iki šiol nepriimti pasiūlymai pateikti dar 2015 m., pavyzdžiui, įstatymas dėl naftos produktų tiekimo saugumo ir už privalomųjų naftos atsargų saugojimą atsakingos įstaigos įsteigimo – dabartinėmis ekonominėmis aplinkybėmis abu šie įstatymai yra esminiai teisės aktai. Pažanga šioje srityje priklauso nuo šių ir kitų dar nepriimtų teisės aktų priėmimo ir įgyvendinimo. Be to, svarbūs sprendimai, pavyzdžiui, susiję su būsimo laipsniško Plevlios šiluminės elektrinės veiklos nutraukimo planais, vis dar turi būti priimti prioriteto tvarka.

Kalbant apie **apmokestinimą**, ES palankiai vertina didelę pažangą, padarytą įgyvendinant PSO tabako kontrolės pagrindų konvenciją, kiek tai susiję su tabako gaminių ir alkoholinių gėrimų ženklinimo akcizų kontrolės spaudu. Tačiau ji atkreipia dėmesį į tai, kad veiksmų planas, kuriuo siekiama spręsti Mokesčių administravimo diagnostine įvertinimo priemone atliktoje analizėje nurodytas problemas, įgyvendinamas tik ribotu mastu. ES taip pat ragina Juodkalniją toliau daryti pažangą naikinant atleidimą nuo PVM ir kitų mokesčių, kuris nėra suderintas su ES *acquis*, taip pat toliau plėtoti Mokesčių ir muitų administracijos gebėjimus ir užkirsti kelią kvalifikuotų bei apmokytų darbuotojų praradimui.

Kalbant apie **multinę**, ES ragina Juodkalniją užbaigti pasirengimą prisijungimui prie Konvencijos dėl bendrosios tranzito procedūros – sukurti ES reikalavimus atitinkančią kompiuterizuotą tranzito sistemą. Ji taip pat prašo Juodkalnijos atidžiai stebėti muitinės administracijos reorganizavimo poveikį šiuo metu vykdomų muitinės programų tvarkaraščiams ir gebėjimų stiprinimui šioje srityje. Reikia vengti tolesnių vėlavimų. Vis dar esama iššūkių mažinant neteisėtą prekybą tabako gaminiais per Baro uosto laisvąją zoną. 2021 m. sprendimas uždrausti laikyti tabako gaminius laisvojoje zonoje yra žingsnis tinkama linkme, tačiau vien jo nepakanka. Pavyzdžiui, didelį iššūkį tebekelia esama tabako gaminių tranzito tvarka. ES palankiai vertina nuolatinės Juodkalnijos pastangas plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje.

Statistikos srityje ES pažymi, kad buvo tęsiamas darbas derinant statistikos metodiką su ES standartais ir aktyviau perduodant duomenis Eurostatui, tačiau atkreipia dėmesį į tai, kad nėra perduodami tam tikri pagrindiniai valdžios sektoriaus finansų duomenų rinkiniai. Šioje srityje, taip pat apskritai, pagrindinių statistikos rengėjų bendradarbiavimas yra itin svarbi išankstinė sėkmingo Juodkalnijos teisės aktų suderinimo su ES *acquis* sąlyga. ES taip pat pažymi, kad vis dar reikia spręsti klausimus, susijusius su nepakankamais Juodkalnijos statistikos tarnybos (*Monstat*) finansiniais bei žmogiškaisiais ištekliais ir kompetencijos trūkumu kai kuriose srityse. Todėl ES ragina Juodkalniją stiprinti *Monstat* žmogiškuosius ir finansinius išteklius ir toliau derinti teisės aktus su 2010 m. Europos sąskaitų sistema (ESS), be kita ko, teikiant duomenis apie valdžios sektoriaus finansų statistiką ir perviršinio deficito procedūrą. ES pabrėžia, kad svarbu gerbti *Monstat* profesinį nepriklausomumą, ir primena Juodkalnijos įsipareigojimą politiniu atžvilgiu nesikišti į oficialią statistiką. ES pabrėžia, kad Juodkalnija turi organizuoti nacionalinį gyventojų ir būstų surašymą laikydamosi ES reikalavimų ir rekomendacijų.

ES pažymi, kad pandemija ir toliau daro didelį poveikį darbo rinkai. **Socialinės politikos ir užimtumo** srityje ES ragina Juodkalniją veiksmingai įgyvendinti darbo teisę ir toliau derinti teisės aktus su *acquis*, visų pirma kovos su diskriminacija srityje. ES palankiai vertina iki šiol įdėtas pastangas pradedant Juodkalnijoje taikyti Jaunimo garantijų iniciatyvą ir ragina toliau dėti pastangas ją įgyvendinant. Įrodymais pagrįsta ir gerai parengta aktyvi darbo rinkos politika, visų pirma skirta moterims, jaunimui, asmenims su negalia, mažumoms ir pažeidžiamiesiems asmenims, kuriuos paveikė pandemija, įskaitant romus ir egiptiečius, tebėra prioritetas. Šiuo atžvilgiu ES ragina Juodkalniją tęsti socialinės apsaugos sistemos reformą, siekiant užtikrinti, kad ji būtų pritaikyta pažeidžiamiausiems asmenims ir kad ją vykdant jie būtų apsaugoti, kartu atsižvelgiant į socialinės apsaugos sistemos ypatumus, susijusius su darbo rinkos aktyvumo skatinimu, taip pat spręsti deinstitutionalizavimo klausimą.

Kalbant apie **mokslą ir mokslinius tyrimus**, ES ragina Juodkalniją, toliau remiantis dalyvavimu programoje „Europos horizontas“, užtikrinti, kad pramonė ir viešasis mokslinių tyrimų sektorius aktyviau bendradarbiautų. ES dar kartą pabrėžia, kad svarbu dėti pastangas didinti investicijas į mokslinius tyrimus (ypač daug dėmesio skiriant privačiojo sektoriaus investicijų didinimui), kartu gerinant statistinių duomenų apie mokslinius tyrimus, plėtrą ir inovacijas rinkimą. ES ragina Juodkalniją užtikrinti, kad siekiant visoje šalyje remti konkurencingumą ir ekonomikos augimą aktyvesnis vaidmuo tektų pažangiosios specializacijos strategijai.

ES pažymi, kad COVID-19 pandemija labai paveikė **švietimo** sektorių – jo atsakas buvo sutelktas į tai, kad pasitelkiant nuotolinį mokymąsi būtų išlaikytas tęstinumas, – ir ragina Juodkalniją toliau dėti pastangas vykdyti reformas visais lygmenimis ir stiprinti sektorių valdymą, kad būtų teikiamos efektyvesnės švietimo paslaugos. ES pabrėžia, kad reformų priemonės turi papildyti ir veikianti stebėsenos bei vertinimo sistema. Kartu su mokymo programų reforma ir kaip priemonę siekiant patenkinti darbo rinkos poreikius, ES palankiai vertina tęstinį praktinį mokymą aukštojo mokslo srityje ir aktyvesnį tiek studentų, tiek darbdavių dalyvavimą profesiniam rengimui ir mokymui skirtoje dualinėje švietimo programoje. ES skatina imtis tolesnių iniciatyvų, kuriomis būtų stiprinami garantuotos kokybės pagrindiniai ir universalieji įgūdžiai, verslumas ir profesinis orientavimas, ir dar kartą patvirtina mokytojų bei dėstytojų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo svarbą siekiant prisidėti prie moksleivių bei studentų mokymosi laimėjimų. ES primena, kad reikia didinti galimybes naudotis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis ir gerinti jų kokybę, taip pat primena įtraukaus švietimo, skirto visoms mergaitėms ir berniukams, svarbą. ES ragina Juodkalniją visoje savo švietimo sistemoje propaguoti ES vertybes, ypač pliuralizmą, nediskriminavimą, toleranciją, teisingumą, solidarumą ir lyčių lygybę.

ES pažymi, kad Juodkalnija tam tikru lygiu užtikrino pasirengimą **aplinkos ir klimato kaitos** srityje. Nedidelė pažanga padaryta toliau derinant teisės aktus su ES gamtos apsaugos *acquis* ir rengiant nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą pagal Energijos bendrijos rekomendacijas. Reikia ir toliau skubiai spręsti administracinių gebėjimų ir finansinių išteklių trūkumo nacionaliniu bei vietos lygmenimis ir nepakankamo tarpinstitucinio veiksmų koordinavimo problemas. ES ragina Juodkalniją paspartinti pažangą, visų pirma vandens, atliekų, gamtos ir klimato kaitos srityse. Artimiausiais metais Juodkalnija turėtų padidinti užmojus siekdama žaliosios pertvarkos, užtikrinti veiksmingą visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus ir sistemingai integruoti aplinkos ir klimato kaitos aspektus į kitus sektorius, įskaitant turizmo ir energetikos sektorius.

Padaryta pažanga siekiant apsaugoti galimą „Natura 2000“ teritoriją ir paukščių buveinę Ulcinio Salinoje, kuriai 2019 m. suteiktas tarptautinės reikšmės statusas, o 2021 m. liepos mėn. išaiškinta, kad ji yra valstybės nuosavybė; jos tvarus valdymas įgyvendinamas bendradarbiaujant su Vokietija. ES pabrėžia, kad reikia išsaugoti ir gerinti saugomas teritorijas ir galimas „Natura 2000“ teritorijas, visų pirma Skadaro ežerą ir Taros upę, nes jiems pakenkė Baro-Boljarės magistralės tiesimas. Sinjajevinos kalne, kuris yra UNESCO pripažinto Taros upės biosferos rezervato dalis, sustabdytas karinis rengimas. Platomuni, Katič ir Stari Ulcinj teritorijos 2021 m. paskelbtos pirmosiomis saugomomis jūrų teritorijomis Juodkalnijoje. ES pabrėžia, kad turi būti saugomos jūrų gyvūnų rūšys, pavyzdžiui, atliekant seisminius naftos ir dujų žvalgymo tyrimus. Padaryta pažanga pramonės atliekų tvarkymo (sąvartynų valymo) srityje. ES pažymi, kad Energijos bendrija pradėjo procedūrą prieš Juodkalniją, nes Plevlios anglimis kūrenama elektrinė toliau veikia nepaisant to, kad joje viršytas pagal ES *acquis* leidžiamas eksploatavimo valandų skaičius.

ES ragina Juodkalniją užtikrinti nacionalinės kovos su klimato kaita strategijos suderinamumą su ES 2030 m. klimato ir energetikos politikos strategija. 2019 m. priėmus pagrindų įstatymą dėl klimato kaitos ir 2020 m. sukūrus nacionalinę apyvartinių taršos anglies dioksidu leidimų prekybos sistemą, vis dar reikia daug nuveikti siekiant suderinti teisės aktus su ES *acquis*, be kita ko, kiek tai susiję su ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ATLPS) ir Pastangų pasidalijimo reglamentu bei Stebėsenos ir ataskaitų teikimo mechanizmu. 2020 m. liepos mėn. vyriausybė priėmė trečiąją nacionalinę ataskaitą dėl klimato kaitos pagal JT bendrąją klimato kaitos konvenciją, o 2021 m. gruodžio mėn. – trečiąją kas dvejus metus teikiamą aktualizuotą ataskaitą dėl klimato kaitos. 2021 m. birželio mėn. ataskaitoje, skirtoje parengti atnaujintus nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus pagal Paryžiaus susitarimą, nustatytas tik 5 % padidėjimas, palyginti su ankstesniu tikslu iki 2030 m. 30 % sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, ir turėtų būti numatyta, kad šie įpareigojantys veiksmai būtų dar didesnio masto. ES palankiai vertina tai, kad 2021 m. priimtas nacionalinis prisitaikymo prie klimato kaitos planas, ir tikisi, kad jis bus veiksmingai įgyvendintas.

Kalbant apie **vartotojų ir sveikatos apsaugą**, ES atkreipia dėmesį į tai, kad Juodkalnijoje padaryta tik nedidelė pažanga derinant teisės aktus su ES *acquis*. Vartotojų apsaugos klausimu ES pabrėžia, kad reikia toliau derinti teisės aktus, visų pirma vartotojų teisių, vartojimo kredito ir alternatyvaus ginčų sprendimo srityse. Be to, Juodkalnija turi užtikrinti tolesnį teisės aktų derinimą su ES sveikatos apsaugos *acquis*, visų pirma pacientų teisių į tarpvalstybinę sveikatos priežiūrą ir iš žmogaus gautų medžiagų srityse. ES primygtinai ragina Juodkalniją įgyvendinti su sveikatos apsauga susijusią ES *acquis* ir užtikrinti jai reikiamus pajėgumus, visų pirma tabako kontrolės srityje.

Kalbant apie **finansų kontrolę**, ES atkreipia dėmesį į pažangą, padarytą gerinant Valstybinės audito institucijos gebėjimus ir jos taikomas procedūras, taip pat nustatant pagrindą veiksmingesniems tolesniems veiksams, susijusiems su audito rekomendacijomis, ir atviresnei bei skaidresnei komunikacijai su Parlamentu ir plačiąja visuomene. ES primygtinai ragina Juodkalniją užtikrinti, kad Finansų ministerijoje pradėtų veikti centralizuotas biudžeto tikrinimo funkcijos departamentas, valdyti ir stiprinti vadovų atskaitomybės principo taikymą viešojo administravimo srityje ir toliau derinti teisės aktus su ES *acquis* kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu srityje.

Pasirengimo narystei paramos priemonė (PNPP)

ES ragina dar glaudžiau bendradarbiauti su nacionalinėmis valdžios institucijomis programuojant ir įgyvendinant ES lėšas, visų pirma pagrindinių principų, pavyzdžiui, teisinės valstybės, srityje, kartu pasinaudojant visomis galimomis įgyvendinimo sąlygomis, įskaitant sektorinę paramą biudžetui ir garantijas. ES pabrėžia, jog bus teikiama parama, kad būtų įgyvendinti PNPP III programavimo sistemoje bei Ekonomikos ir investicijų plane nustatyti strateginiai prioritetai, laikantis plėtros politikos tikslų.

ES ragina Juodkalniją paspartinti visų ES lėšų, visų pirma programų, patikėtų Juodkalnijai taikant netiesioginį valdymą, įgyvendinimą. Atitinkamos priemonės turėtų apimti darbuotojų trūkumo šalinimą ir jų kaitos mažinimą, taip pat stebėsenos ir kontrolės stiprinimą. ES pabrėžia, kad, laikantis PNPP III, ES lėšų įgyvendinimas taikant netiesioginį valdymą su paramą gaunančia šalimi daugiausia bus naudojamas kaip priemonė pasirengti veiksmingam struktūrinių fondų lėšų valdymui įstojus į ES. ES primena, kad, siekiant paspartinti PNPP III įgyvendinimą, Juodkalnija turi parengti atitinkamą gerai apgalvotą PNPP III projektą, visų pirma susijusių su Ekonomikos ir investicijų plane nustatytais prioritetais, bazę. Porinės veiklos vykdymas ir bendradarbiavimas su ES valstybėmis narėmis tebėra svarbi techninės pagalbos priemonė siekiant stiprinti gebėjimus priimti ir įgyvendinti ES teisės aktus. Kalbant apie investicijų planavimą, ES primena savo pasiūlymą padėti Juodkalnijai ir pabrėžia, kad visos kapitalo investicijos turėtų atitikti ES standartus ir teisės aktus, nepriklausomai nuo investicijų rūšies ar finansavimo šaltinio, įskaitant investicijas pagal tarpvyriausybinius susitarimus, kad būtų užtikrintas kuo veiksmingesnis viešųjų išteklių naudojimas. ES pabrėžia paramos teikėjų veiklos koordinavimo svarbą.

Juodkalnijai, gaunant PNPP paramą, ir toliau naudingas dalyvavimas šiose ES programose: „Erasmus+“, „Kūrybiška Europa“ (paprogramės „Kultūra“ ir „MEDIA“), Užimtumo ir socialinių inovacijų programoje, programoje „Horizontas 2020“, „Muitinė 2020“, „Fiscalis 2020“, Įmonių konkurencingumo ir mažųjų bei vidutinių įmonių programoje (COSME). Be to, Juodkalnija savo lėšomis dalyvauja ES teisingumo programoje.

3.2. Dvišaliai santykiai pagal Stabilizacijos ir asociacijos susitarimą

ES pakartoja, kad Stabilizacijos ir asociacijos susitarimas (SAS) vykdant stabilizacijos ir asociacijos procesą ir toliau yra ES ir Juodkalnijos santykių pagrindas. ES palankiai vertina Juodkalnijos pasiektus teigiamus rezultatus įgyvendinant savo įsipareigojimus pagal SAS.

4 punktas. Pasikeitimas nuomonėmis apie pokyčius Vakarų Balkanuose

Europos Sąjunga ir Juodkalnija pasikeis nuomonėmis apie pokyčius Vakarų Balkanuose.